

Stefan Zweig

**24 sata u životu
jedne žene**

—

Leporella

S njemačkoga prevela
Branka Grubić

 NEOLIT
ARTIKULACIJE

KOPRIVNICA, 2024.

Stefan Zweig: 24 sata u životu jedne žene - Leporella

Biblioteka Stilit

Urednik Marko Gregur

© za hrvatsko izdanje Neolit i Artikulacije, 2024.

© za prijevod Branka Grubič, Neolit i Artikulacije, 2024.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez pisanog dopuštenja nakladnika.

Otisnuto u ožujku 2024.

ISBN: 978-953-50909-0-8

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Knjiga je objavljena uz potporu Grada Zagreba

 Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Gefördert durch das Bundesministerium Kunst, Kultur, öffentlicher Dienst und Sport Österreich

24 sata u životu
jedne žene

U malom pansionu na Rivijeri, gdje sam stanovao deset godina prije rata, za našim se stolom razvila oštra rasprava koja je prijetila da će se izroditi u svađu, pa čak i u netrpeljivost i vrijeđanje. Ljudi uglavnom nemaju razvijenu maštu. Ono što ih ne dira neposredno, što svojim oštrim klinovima ne prodire u njihov um, ne može je razbuknati; ali ako im se samo neka sitnica dogodi pred očima, u neposrednoj blizini osjeta dodira, to u njima odmah pobudi prekomjernu strast. Onda na neki način nastoje svoje nedovoljno zanimanje nadomjestiti pretjeranom žestinom.

Tako je bilo i ovaj put u našem posve građanskom društvu za stolom, koje je obično vodilo miroljubive razgovore i međusobno zbijalo površne, male šale i najčešće se razilazilo odmah nakon završena objeda: njemački bračni par odlazio je na izlete, bavio se amaterskim fotografiranjem, krupan Danac na dosadan ribolov, otmjena engleska dama svojim knjigama, talijanski bračni par na pustolovine u Monte Carlo, a ja bih ljenčario ili radio. No taj smo put svi ostali za stolom, upleteni u ogorčenu raspravu; a kad bi netko od nas iznenada ustao, onda to ne bi učinio kao inače, uz uljudan pozdrav, nego užarene glave, ogorčeno, što je, kao što sam već rekao, graničilo s grubošću.

Slučaj koji je tada zaokupio naše malo društvo za stolom svakako je bio dovoljno neobičan. Pansion, u kojem smo stanovali nas sedmero, reklamirao se, doduše, kao vila na osami – ah, kako je bio divan pogled s prozora na stjenovitu plažu! – ali zapravo nije bio ništa drugo do jeftinija depandansa velikog hotela *Palace*, povezana s njim vrtom, tako da smo mi zapravo bili stalno u vezi s njegovim gostima. U tom se hotelu prethodnog dana dogodio veliki skandal. Naime, podnevnim vlakom, u 12 sati i 20 minuta (moram točno navesti vrijeme, jer je ono jednako važno za tu epizodu kao i predmet onog napetog razgovora) doputovao je jedan mladi Francuz i unajmio na obali sobu s pogledom na more: sama ta činjenica već je ukazivala na složenost odnosa. On nije izazivao pozornost samo svojom otmjenom pojavom, nego je bio iznimno simpatičan i lijep: nasred uskog djevojačkog lica svilenkasti, svijetli brkovi nadvili su se nad njegove senzualne, tople usne, iznad bijelog čela kovrčala se mekana, smeđa kosa, tople oči milovale su vas svakim pogledom – sve je na njemu bilo mekano, umiljato, dostojno ljubavi, bez ikakva pretvaranja ili gizdanja. Ako je u prvi mah izdaleka i podsjećao na one ružičaste, voštane figure, koje su u izlozima velikih modnih dućana, s ukrašenim štapom u ruci, predstavljali ideal muške ljepote, kad biste bolje pogledali, više se nije doimao kao kicoš, jer kod njega je ljupkost (rijedak slučaj!) bila urođena, srasla s kožom. U prolazu je pozdravljao svakoga ponaosob, skromno, ali srdačno, i doista je bilo ugodno promatrati kako se njegova prštava

ljepota neusiljeno očituje svakim povodom. Kad bi neka dama krenula prema garderobi, on bi pohitao i donio joj kaput, prijateljski bi pogledao svako dijete ili bi se s njim našalio, bio je uljudan, ali nenametljiv – ukratko, činilo se da je to jedan od onih blaženih ljudi, koji, znajući da će svojim vedrim licem i mladenačkim šarmom biti ugodni drugim ljudima, tu sigurnost pretvaraju u ljupkost. Među većinom starijim i boležljivim gostima hotela njegova je prisutnost djelovala kao blagodat, i sa svakim pobjedonosnim korakom mladosti, s onim naletom lakoće i životne svježine, što otmjenost daruje nekim ljudima, neodoljivo je osvajao simpatije drugih. Dva sata nakon dolaska već je igrao tenis s dvjema kćerima krupnog, tromog tvorničara iz Lyona, s dvanaestogodišnjom Annette i trinaestogodišnjom Blanche, a njihova majka, fina, nježna i povučena *madame* Henriette, s blagim je osmijehom gledala kako njezine dvije nezrele kćeri nesvjesno koketno čavrljaju s mladim strancem. Navečer je sat vremena promatrao kako igramo šah, nenametljivo ispričao nekoliko zgodnih anegdota, zatim je s gospođom Henriette, dok je njezin suprug kao i obično igrao domino s jednim poslovnim prijateljem, dugo šetao gore-dolje po terasi; kasno navečer zatekao sam ga u mračnom uredu u sumnjivo prisnom razgovoru s tajnicom hotela. Sutradan ujutro otišao je s mojim danskim partnerom u ribolov, pritom pokazao začuđujuće umijeće, dugo je s tvorničarom iz Lyona razgovarao o politici, pokazao se kao dobar zabavljač, jer smo čuli kako gromki smijeh debelog gos-

podina nadjačava šum valova. Nakon objeda – za razumijevanje situacije moram točno opisati sve vremenske faze – ponovno je sjedio sat vremena s gospođom Henriette u vrtu, gdje su pili crnu kavu, opet je igrao tenis s njezinim kćerima, u predvorju hotela razgovarao s njemačkim bračnim parom. Zatim sam ga susreo u šest sati, kad sam išao predati pismo, na kolodvoru. Pohitao mi je ususret i rekao, kao da se mora ispričati, kako su ga iznenada pozvali kući, ali će se vratiti za dva dana. Navečer ga doista nije bilo u blagovaonici, ali se ipak osjetila njegova prisutnost jer se za svim stolovima razgovaralo samo o njemu, ljudi su se divili njegovu ugodnom i vedrom načinu života.

U noći, možda oko jedanaest sati, sjedio sam u svojoj sobi kako bih pročitao do kraja jednu knjigu, odjednom sam kroz otvoren prozor čuo kako netko u vrtu uznemireno viče i doziva, a prijeko u hotelu nastalo je vidljivo komešanje. Više uznemiren nego znatiželjan, odmah sam pretrčao onih pedeset koraka do hotela i zatekao goste i osoblje koji su bili silno uzbuđeni. Gospođa Henriette, dok je njezin suprug u uobičajeno vrijeme igrao domino s prijateljem iz Namura, nije se vratila s večernje šetnje plažom, pa su se ljudi bojali da se nije dogodila kakva nesreća. Poput bika potrčao je onaj inače trom i težak čovjek na plažu, a dok je glasom promijenjenim od uzbuđenja vikao u noć: *Henriette! Henriette!*, to je zvučalo strašno i iskonski poput rike smrtno ranjene goleme životinje. Konobari i sluge uzbuđeno su se penjali i sila-

zili stubama, probudili su sve goste i telefonirali policiji. Među njima stalno je posrtao i gurao se taj debeli muškarac raskopčana prsluka, besmisleno jecajući dozivao suprugu po imenu: *Henriette! Henriette!* U međuvremenu su se gore probudila djeca te u noćnim košuljama s prozora počela dozivati majku, otac je odmah otišao gore ne bi li ih smirio.

A onda se dogodilo nešto strašno, nešto što se gotovo ne može ni prepričati, jer silno napeta priroda u trenucima čovjekova pretjeranog ponašanja često izgleda tako tragično da je čovjek ne može opisati jednakom snagom ni slikom ni riječima. Odjednom je teški, krupni čovjek sišao stubama koje su škripale, lice mu je bilo posve promijenjeno, izgledalo je strašno. U ruci je držao pismo. *Pozovite sve da se vrate!*, rekao je šefu osoblja gotovo nerazumljivim glasom: *Pozovite natrag sve ljude, nije potrebno. Moja me supruga napustila.*

Dostojanstveno se držao taj smrtno pogođen čovjek, nadljudski napet, pred svim onim ljudima koji su se znatiželjno gurali oko njega, a sada su se odjednom uplašeno, posramljeno, zbunjeno, okrenuli od njega. Ostalo mu je još samo toliko snage da prođe pokraj nas, ne pogledavši nikoga, i da u čitaonici ugasi svjetlo; zatim smo čuli kako je njegovo teško, krupno tijelo tupo palo u naslonjač i čuli smo divlji, životinjski jecaj, znakovit za ljude koji nikad nisu plakali. I ta iskonska bol nepodnošljivom je silinom zahvatila svakoga od nas. Ni jedan konobar,

nitko od znatiželjnih gostiju nije se usudio nasmiješiti ni izraziti žaljenje. Svi smo se, bez riječi, kao posramljeni tom razornom eksplozijom osjećaja vratili u svoje sobe, i samo se u onoj mračnoj prostoriji tresao i jecao je onaj shrvani čovjek, sam sa sobom u kući koja je polako tonula u san, šapćući, mrmljajući i uzdišući.

Razumljivo je da je takav munjevit događaj, koji se odvio pred našim očima, veoma lako mogao strašno uznemiriti ljude, naviknute na dosađivanje i bezbrižnu rasonodu. Ali ona rasprava, koja se zatim onako žestoko rasplamsala za našim stolom i došla do same granice fizičkog obračuna, proizišla je, doduše, iz tog zapanjujućeg slučaja, ali zapravo je bila načelno, ljutito sučeljavanje različitih pogleda na život. Indiskrecijom jedne sobarice, koja je pročitala ono pismo – slomljeni ga je suprug u nesvjesnom bijesu zgužvao i bacio na pod – ubrzo se doznalo da gospođa Henriette nije otišla sama, nego u dogovoru s mladim Francuzom (prema kojem je naglo počela jenjavati simpatija). Na prvi je pogled bilo sasvim razumljivo što je ta mala *madame* Bovary zamijenila svojeg debelog muža, provincijalca, za elegantnog, mladog ljepotana. Ali ono što je posebno uzrujalo sve ljude u kući, bila je okolnost da ni tvorničar ni njegove kćeri, a ni gospođa Henriette nikad prije nisu vidjeli tog zavodnika, da su, dakle, onaj dvosatni večernji razgovor na terasi i onaj sat proveden uz crnu kavu u vrtu bili dovoljni da navedu tridesettrogodišnju, besprijekornu ženu da preko noći napusti supruga i dvoje djece i pođe u neizvjesnost s nepoznatim

mladim kicošem. Tu prividno očitu činjenicu naše je društvo za stolom složno odbacilo kao podmuklu prijevaru i lukav manevar ljubavnog para: gospođa Henriette sigurno je već dulje vrijeme bila u tajnoj vezi s mladićem, a lovac je onda samo došao ovamo kako bi se dogovorili o posljednjim pojedinostima bijega, jer – zaključili smo – sasvim je nemoguće da jedna pristojna žena, nakon samo dvosatnog poznanstva, pobjegne na prvi zvižduk. Meni je bilo zabavno imati drukčije mišljenje, pa sam energično branio takvu mogućnost, čak i vjerojatnost kod žene, koja je nakon dugogodišnjeg razočaravajućeg braka bila spremna na takav odlučan pothvat. Mojim neočekivanim suprotstavljanjem rasprava se zahuktala, a osobito time što su oba bračna para, njemački i talijanski, uvredljivo i prezirno odbacili postojanje *coup de foudre* kao glupost i neukusnu maštu iz romana.

Ovdje je potpuno nebitno nabrajati sve pojedinosti burne rasprave između juhe i pudinga: duhoviti su samo profesionalci, dobri poznavatelji dnevne ponude kuće, a argumenti za kojima se poseže u žestini svađe za stolom najčešće su banalni, jer ih sudionici iznose nespretno i na brzinu. Također je teško objasniti zašto je naša rasprava brzo poprimila tako uvredljive oblike: razdražljivost se, vjerujem, pojavila nakon što su oba supruga nehotice pomislila kako ne postoji mogućnost da se njihove supruge upuste u takve nepromišljenosti i pustolovine. Nažalost, nitko nije našao nikakav sretniji način osim reći kako to može govoriti samo netko tko o ženskoj psihi sudi samo

na temelju slučajnih i jeftinih osvajanja od strane momaka: to me donekle uzrujalo, a kad je još Njemica tu lekciju dopunila poukom kako, s jedne strane, postoje prave žene, a s druge strane *rođene kurve*, među koje po njezinu mišljenju spada i gospođa Henriette, potpuno sam izgubio strpljenje i postao agresivan. Iza odbacivanja očite činjenice da je žena u nekim trenucima života mimo svoje volje i znanja izložena tajanstvenim silama, navodno se krije samo strah od vlastitog instinkta, od onog demonskog u vlastitom biću, i čini se da neki ljudi nalaze zadovoljstvo u tome što se osjećaju jačima, moralnijima i čistijima, a ne onima koje drugi mogu „lako zavešti“. Osobno pak mislim da je časnije kad žena slobodno i strastveno slijedi svoj instinkt, umjesto, kao što je uobičajeno, zatvorenih očiju vara muža u njegovu naručju. Tako sam otprilike rekao, i što su ostali u zahuktalom razgovoru više napadali jednu gospođu Henriette, to sam je strastvenije branio (zapravo mimo svojeg unutarnjeg osjećaja). To je oduševljenje bilo – kako to kažu studenti – tuš za oba bračna para, pa su me napali u donekle skladnom kvartetu, solidarno ogorčeni, tako da je stari Danac, koji je ondje sjedio, dobronamjerno prateći razgovor, sa štopericom u ruci poput suca na nogometnoj utakmici, s vremena na vrijeme morao lupiti prstima po stolu: *Gentleman, please*.

No meni je to pomoglo samo nakratko. Tri puta je već netko od gospode za stolom skočio sav zapjenjen, ali bi ga supruga uspjela smiriti – ukratko, još dvanaest minu-

ta i naša bi rasprava završila nasiljem da gospođa C. nije iznenada izgledala razgovor kao što blago ulje stišava uz burkane valove.

Gospođa C., sjedokosa, otmjena, stara engleska dama, bila je neizabrana počasna predsjednica našega stola. Uspravno sjedeći na svojem mjestu, prema svakome uvijek jednako ljubazna, šutljiva, na najugodniji način zainteresirana za slušanje, već je fizički djelovala blagotvorno: njezino aristokratsko i suzdržano biće zračilo je pribranošću i mirom. Držala se podalje od svih do određenog stupnja, premda je na fin način znala izraziti ljubaznost: najčešće je sjedila u vrtu i čitala knjige, katkad je svirala klavir, rjeđe bismo je vidjeli u društvu ili u kakvom živom razgovoru. Gotovo je bila neprimjetna, a ipak je imala nekakvu čudnu moć nad svima nama. Jer kad nam se prvi put pridružila u razgovoru, svi smo odjednom s nelagodom pomislili da smo bili preglasni ili neobuzdani.

Gospođa C. iskoristila je neugodan predah koji je nastao naglim ustajanjem i ponovnim opreznim povratkom za stol njemačkoga gospodina. Neočekivano me na trenutak neodlučno pogledala svojim bistrim, sivim očima, kako bi zatim jasno izrazila svoje mišljenje o temi.

„Vi, dakle, mislite, ako sam vas dobro shvatila, da gospođa Henriette, da žena općenito, može bez vlastite krivnje biti uvučena u iznenadnu pustolovinu, da postoje postupci koje je jedna takva žena prije sat vremena smatrala nemogućim i da zato ne može biti odgovorna?“

„Ja svakako vjerujem u to, milostiva gospođo.“

„U tom slučaju svaka bi moralna prosudba bila besmislena, a svako prekoračenje ćudorednosti opravdano. Ako doista vjerujete da *crime passionel*, kako to zovu Francuzi, nije zločin, čemu onda uopće služi državno pravosuđe? Za to nije potrebno imati mnogo dobre volje – a vi je imate iznimno mnogo“, dodala je, „kako bi se u svakom zločinu otkrila strast i zahvaljujući toj strasti, počinitelj oslobodio krivnje.“

Jasan i ujedno vedar ton njezinih riječi ugodno me dirnuo, pa sam joj, nehotice oponašajući njezin objektivan način izlaganja, odgovorio jednako, napola u šali, napola ozbiljno: „Državno pravosuđe o takvim stvarima sigurno odlučuje strože od mene; ono ima obvezu nemilosrdno štititi općevažeće moralne vrijednosti i konvencije: to ih prisiljava da osuđuju, umjesto da opraštaju. No ja kao privatna osoba ne vidim zašto bih trebao dobrovoljno preuzeti ulogu državnog odvjetnika. Meni se više sviđa biti profesionalnim braniteljem. Osobno više volim pokazivati razumijevanje prema ljudima, nego ih osuđivati.“

Gospođa C. me na trenutak pogledala svojim bistrim, sivim očima i zašutjela. Već sam se uplašio da me nije dobro razumjela i pripremio sam se da joj sve što sam rekao ponovim na engleskom jeziku. No ona je neobično ozbiljno, kao na kakvom ispitu, nastavila s pitanjima.

„Ne mislite li da je jadno ili ružno kad žena napusti

supruga i dvoje djece kako bi pošla s nekim čovjekom za kojeg uopće ne zna je li vrijedan njezine ljubavi? Zar doista možete opravdati tako nemarno i lakomisleno ponašanje jedne žene koja više nije u prvoj mladosti i koja bi se već iz samopoštovanja i radi svoje djece morala suzdržati od toga?“

„Ponavljam vam, milostiva gospođo“, bio sam ustrajan, „da se ustručavam suditi i osuđivati u ovom slučaju. Mogu vam mirne duše priznati da sam malo pretjerao – ta sirota gospođa Henriette sigurno nije junakinja, čak nije ni pustolovka, a najmanje od svega je nekakva velika ljubavnica. Čini mi se, koliko je poznajem, da je ona samo osrednja, slaba žena, prema kojoj osjećam izvjesno poštovanje zato što je hrabro slijedila svoju želju, ali i još veće žaljenje jer će sigurno sutra, ako ne već i danas, biti silno nesretna. Postupila je možda glupo, u svakom slučaju ishitreno, ali ni u kojem slučaju nisko i nečasno, i ja i dalje svakom osporavam pravo da prezire tu jadnu, nesretnu ženu.“

„A vi sami, poštujete li je kao i prije? Zar ne vidite nikakvu razliku između žene s kojom ste prekjučer, kao s časnom ženom, bili zajedno, i one druge, koja je jučer pobjegla s potpuno nepoznatim čovjekom?“

„Ne vidim nikakvu razliku. Ni najmanju!“

„Is that so?“

Nehotice je počela govoriti engleski, činilo se da ju je taj razgovor zaokupio na neki čudan način. I nakon kratkog razmišljanja ponovno me je upitno pogledala.

„A kad biste sutra susreli gospođu Henriette, recimo u Nici, pokraj tog mladića, biste li je pozdravili?“

„Naravno da bih.“

„I razgovarali s njom?“

„Naravno.“

„Biste li“, da ste oženjeni, „predstavili takvu ženu svojoj supruzi kao da se ništa nije dogodilo?“

„Naravno.“

„*Would you really?*“ ponovno je rekla na engleskom, s nevjericom, začuđena i zapanjena.

„*Surely I would*“, nesvjesno sam joj odgovorio na engleskom.

Gospođa C. je zašutjela. Činilo se da i dalje razmišlja, a onda je odjednom rekla, pogledavši me začuđeno:

„*I don't know, if I would. Perhaps I might do it also.*“

I onako neopisivo sigurno, kako samo Englezi znaju zaključiti razgovor, ali bez grubosti, ustala je i ljubazno mi pružila ruku. Tim njezinim činom vratio se mir, pa smo joj svi u sebi zahvaljivali što smo se, makar neistomišljenici, pozdravili donekle uljudno i što je opasna napetost popustila uz nekoliko šaljivih riječi.

Iako se činilo da će naša rasprava završiti na viteški način, između mene i mojih oponentata ostalo je još nešto od one razdražujuće ogorčenosti. Njemački bračni par držao se rezervirano, dok me talijanski par sljedećih dana neprestano podrugljivo ispitivao jesam li što čuo o „cara signora Henriette“. Koliko se god naše ophođenje činilo kulturnim, odana i nenaglašena

društvenost za našim stolom bila je nepovratno narušena.

Ironična hladnoća mojih tadašnjih protivnika bila mi je još neobičnija zbog posebne ljubaznosti koju mi je nakon one rasprave iskazivala gospođa C. Ona je bila iznimno suzdržana i nesklona razgovoru s ostalim gostima za stolom, ali je često nalazila priliku da mi se obrati u vrtu i da mi – gotovo bih mogao reći – pokaže naklonost, jer je uz njezinu otmjenu suzdržanost privatni razgovor postao pravo zadovoljstvo. Da budem iskren, moram reći kako me upravo tražila i koristila svaku priliku da zapodjene razgovor i to je bilo tako očigledno, pa sam si mogao umisliti nešto posebno, ali ona je ipak bila samo stara sjedokosa žena. No dok smo tako čavrljali, naš se razgovor neizbježno vraćao na onu polazišnu točku, na gospođu Henriette. Činilo se da je silno uživala u osuđivanju žene koja je zaboravila svoje obveze, izgubila duševnu ravnotežu i pouzdanost. Ali ujedno kao da je ju je veselila nepokolebljivost kojom su moje simpatije ostale na strani te krhke, fine žene, kao i to što me ništa nije moglo navesti da promijenim mišljenje. Stalno je skretala razgovore u tom smjeru, na kraju više nisam znao što bih mislio o toj neobičnoj, gotovo melankoličnoj upornosti.

To je trajalo nekoliko dana, pet ili šest, a ona mi nije rekla ni riječi o tome zašto joj je ta vrsta razgovora postala tako važna. Da je tomu bilo tako, jasno sam shvatio kad sam u jednoj šetnji kao usput spomenuo kako je vrijeme

mojeg boravka ovdje pri kraju i kako namjeravam preksutra otputovati. Njezino inače glatko lice odjednom je postalo neobično napeto i kao da su joj oblaci zasjenili sive oči: „Šteta! Imala bih vam još toliko toga reći.“

I od tog trenutka nekakvo nestrpljenje i nemir odavali su da su se te riječi odnosile na nešto drugo što ju je snažno zaokupljalo i mučilo. Na kraju joj je i samoj, izgleda, smetala ta odsutnost duhom jer mi je nakon šutnje, koja je nastupila iznenada, neočekivano pružila ruku.

„Vidim da ne mogu jasno izgovoriti ono što bih vam zapravo htjela reći. Radije ću vam pisati.“

Brzim korakom, kakav do tada nisam vidio u nje, otišla je u kuću.

Navečer, netom prije večere, doista sam u svojoj sobi našao pismo napisano njezinim energičnim, otvorenim rukopisom. Nažalost, prilično sam se nemarno odnosio prema dokumentima svoje mladosti, tako da sada ne mogu doslovno ponoviti riječi, nego samo približno prenijeti sadržaj, naime pitanje bi li mi smjela ispričati nešto iz svojega života. Ta epizoda dogodila se tako davno, pisala je, da zapravo više nema gotovo nikakve veze s njezinim sadašnjim životom, a moj skori odlazak olakšat će joj da govori o nečemu što je muči i zaokuplja već više od dvadeset godina. Ukoliko ja takav razgovor ne smatram nametljivim, ona bi me rado zamolila za jedan sat mojega vremena.